

ЧИННИКИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ЗАБОРОНУ НЕЗАКОННИХ ДІЙ ЩОДО УСИНОВЛЕННЯ (УДОЧЕРІННЯ) (СТ. 169 КК УКРАЇНИ)**FACTORS THAT CONDITION PENAL PROHIBITION OF ACTS OF ILLEGAL ADOPTION (CL. 169 OF THE PENAL CODE OF UKRAINE)**

Гальцова В.В.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінального права № 2

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються чинники, які зумовлюють необхідність кримінально-правової охорони суспільних відносин, що забезпечують форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Констатується наявність сукупності чинників, які є необхідними і достатніми для обґрунтованості існування кримінально-правової норми, що має на меті охорону вказаних суспільних відносин.

Ключові слова: чинники, кримінально-правова заборона, усиновлення (удочеріння), незаконні дії.

В статье исследуются факторы, которые обуславливают необходимость уголовно-правовой охраны общественных отношений, обеспечивающих формы семейного устройства детей-сирот и детей, лишенных родительского попечительства. Констатируется наличие совокупности факторов, которые являются необходимыми и достаточными для обоснования существования уголовно-правовой нормы с целью охраны данных общественных отношений.

Ключевые слова: факторы, уголовно-правовой запрет, усыновление (удочерение), незаконные действия.

Research into factors that condition the need to protect under criminal law the social relations that ensure family fostering of orphaned children and children without parental care.

The author draws reader's attention to the fact that in recent years the criminal law experts have been discussing decriminalisation of many socially dangerous acts in the Penal Code of Ukraine. They opine that it can be reasoned by the inability to seriously damage subjects under criminal law protection or potential introduction of misdemeanor concept into the criminal law of Ukraine which goes along with the need to decriminalise socially dangerous acts and classify them as misdemeanors.

It is noted that decriminalisation can be applied to the provision that provides criminal responsibility for the acts of illegal adoption (Cl. 169 of the Penal Code of Ukraine) as the Cl. 12 of the Penal Code of Ukraine classifies them as a mid-level crime. Basing on this, a research has been done to determine whether the social relations in adoption should be preserved under criminal law or the above socially dangerous acts should be decriminalised.

The author refers to the views of the criminal law experts on the reasons and circumstances (factors) that condition adoption, modification or abolition of the act on criminal responsibility or its institutions or certain provisions. Basing on this, the author gives reasons (conditions, criteria) that guarantee protection of associated social relations as factors that condition criminalisation of a socially dangerous acts of adoption. The factors that provide ground to recognise respective acts criminal and punishable are the following: 1) social; 2) legal and regulatory; 3) criminological. It is concluded that there is a range of factors that are necessary and sufficient to substantiate existence of the criminal provision aimed to protect the above social relations.

Key words: factors, penal prohibition, adoption, illegal acts.

У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України), у ст. 169, встановлено кримінальну відповідальність за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння). Вказана норма має своїм призначенням охорону суспільних відносин від злочинних посягань, що забезпечують відповідні, передбачені законодавством України, форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Останніми роками фахівцями обговорюється питання щодо декриміналізації багатьох суспільно небезпечних діянь – виключення норм, що передбачають кримінальну відповідальність за їх вчинення з чинного КК України. Як правило, підставою декриміналізації діянь більшість науковців вважає їх нездатність заподіювати істотну шкоду об'єктам кримінально-правової охорони. Проте у деяких випадках питання щодо декриміналізації діянь пов'язується з перспективою втілення у кримінальне законодавство України інституту кримінального проступку, що поєднується з необхідністю декриміналізації частини суспільно небезпечних діянь та їх віднесення до категорії кримінальних проступків. Це стосується й норми, в якій встановлено кримінальну відповідальність за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК України), оскільки згідно зі ст. 12 КК України таке діяння є злочином середньої тяжкості. Тому необхідно вирішити принципове питання – чи необхідно подальше збереження кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері усиновлення (удочеріння), або ж навпаки, вказане суспільно небезпечне діяння необхідно декриміналізувати. Вказаним проблемам і присвячена дана стаття.

Дослідженню підстав і умов (чинників), що зумовлюють прийняття, зміну або скасування закону про кримінальну відповідальність, його інститутів або ж окремих норм, приділено значну увагу в роботах учених-криміналістів, таких як: В. І. Борисов, І. М. Гальперін, П. С. Дагель, Г. А. Злобін, С. Г. Келіна, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, В. І. Курляндський, В. О. Туляков, П. Л. Фріс та інших, які присвятили цій фундаментальній проблемі ґрунтовні наукові дослідження. Причому, існування законів про кримінальну відповідальність (як і їх прийняття чи зміну) ці науковці завжди пов'язують із наявністю підстав і чинників, що і обумовлюють необхідність заборони відповідних кримінально-правових діянь і встановлення за них покарання.

Проблема криміналізації (декриміналізації) суспільно небезпечних діянь взагалі є одним із центральних питань кримінальної політики є [11, с. 247]. На думку П. Л. Фріса, криміналізація – це процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та визнання їх у законі про кримінальну відповідальність як злочинів [12, с. 20]. Проте слід зазначити, що кримінально-правовій забороні підлягають (можуть підлягати) тільки ті діяння, які згідно із ч. 1 та ч. 2 ст. 11 КК України характеризуються підвищеною суспільною небезпечкою, тобто заподіюють істотну шкоду суспільним відносинам або створюють реальну загрозу заподіяння їм такої шкоди. Результат криміналізації – встановлення у кримінальному законі деякої сукупності (системи) кримінально-правових норм, що

містять вичерпний перелік відповідних діянь, визнаних злочинами, і передбачають за них покарання (пеналізація) [7, с. 17].

Інакше кажучи, криміналізація та пеналізація пов'язані з фундаментальними напрямками кримінально-правової політики держави, й завжди обумовлені як економічними, так і соціально-політичними умовами (обставинами) або чинниками життя суспільства. Звідси випливає, що об'єктивні соціальні потреби суспільства й держави у сфері боротьби з такими діяннями, що набули значного поширення, визначають обсяг криміналізації, тобто визначення кола суспільно небезпечних діянь, що визнаються злочинами і в кінцевому рахунку впливають на формування змісту закону про кримінальну відповідальність, а також і караність цих діянь.

У зв'язку з цим є слушним твердження М. Д. Шаргородського, що неможливо досліджувати юридичні норми у відриві від тих конкретних суспільних відносин, від тих політичних цілей і завдань, які ставив перед собою законодавець під час їх прийняття, а також від тієї конкретної суспільно політичної обстановки, у якій ці норми видавалися й застосовуються у даний час [8, с. 7], а П. Л. Фріс справедливо відмічає, що необхідність кримінально-правової заборони породжується об'єктивними потребами суспільства [12, с. 20]. Як відзначає В. К. Гришук, соціальна обумовленість кримінально-правової норми – це наявність внутрішніх і зовнішніх факторів, які створюють можливості і вимагають відповідної розробки й прийняття конкретної кримінально-правової норми [2, с. 100]. Це означає, що соціальна обумовленість норм кримінального права нерозривно пов'язана з об'єктивними законами розвитку суспільства, всією системою його соціальних цінностей: матеріальних, ідеологічних і моральних умов його життя, що знаходять відображення в суспільних відносинах суспільства. Отже, криміналізація охоплює як процес, так і результат визнання певних видів діянь злочинними і кримінально караними і містить у собі, в першу чергу, з'ясування підстав, умов і цілей установлення кримінальної відповідальності за ті або інші суспільно небезпечні діяння і завершується прийняттям кримінальних законів, що закріплюють це рішення.

У науковій юридичній літературі неодноразово робились спроби сформулювати основні принципи (або підстави) криміналізації. Однак і дотепер немає однастайності у підходах до їх визначення [5, с. 91]. Їх науковці називають в одних випадках як підстави, в інших – принципи, або чинники, або умови, або ж навіть критерії криміналізації. Однак найбільш переконливим видається нам науковий підхід, сформульований професором В. І. Борисовим, який визначає підстави криміналізації як «чинники криміналізації» та спробував об'єднати різні підходи до визначення підстав кримінально-правової заборони. Вчений справедливо підкреслює, що перспективу для теорії й практики кримінального права мають тільки ті підходи, які пов'язують вирішення питання про визнання чинників соціальної обумовленості кримінально-правових норм і заборон (приписів), що у них містяться, з їхнім системно-соціологічним аналізом. Ці чинники можуть бути різними: економічними, соціальними, соціально-психологічними, морально-етичними, історико-правовими, кримінологічними та ін. Вони визначаються предметом (об'єктом) самого соціального явища, яке досліджується і оцінюється в процесі формування кримінально-правової заборони. Ці чинники завжди носять індивідуалізований характер щодо кожної з груп суспільних відносин, які ставляться під охорону кримінального закону, і з огляду на це можуть бути в більшій чи меншій мірі відносно чітко окреслені, обмежені й уніфіковані [1].

Що стосується питань, пов'язаних із декриміналізацією, то на думку В. О. Тулякова, вона може здійснюватися у кожному конкретному випадку лише за наявності наступних чинників: 1) наявність диспропорцій у криміналь-

но-правовому регулюванні (надмірна криміналізація); 2) внутрішня, зовнішня, конституційна та міжнародно-правова неузгодженість чинної кримінально-правової норми зі змістом та основними положеннями інших нормативно-правових актів; 3) унікальність регулювання вузького надзвичайного конкретного питання; 4) нестійкість правозастосовної практики (одиночність застосування); 5) відносність заборони (скрита декриміналізація за допомогою реалізації бланкетних та відсилочних норм); 6) явна випадковість буття норми, викликаной до життя поточними (а не корінними, глобальними) змінами політичними та соціально-економічними процесів [9, с. 476-477].

Отже, при вирішенні питання про соціальну обумовленість і криміналізацію суспільно небезпечних діянь, що посягають на суспільні відносини в сфері усиновлення (удочеріння), ми будемо виходити з визначення підстав (умов, критеріїв), що забезпечують охорону відповідних суспільних відносин як чинників, що обумовлюють криміналізацію суспільно небезпечного діяння незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК України).

В Україні сирітство, на жаль, є гострим і ще далеко не вирішеним соціальним явищем, яке негативно відображається на фізичному, розумовому й духовному розвитку дітей. Тому за твердженням багатьох педагогів, діяльність держави має бути спрямована на створення таких правових форм влаштування й виховання цих дітей, котрі були б здатні ефективно замінити сім'ю [3, с. 79]. Дослідження психологів та фахівців-цивілістів свідчать, що перше й найбільш важливе місце в соціальній і правовій структурі влаштуваності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, посідає усиновлення (удочеріння). Воно дає дитині можливість жити й виховуватися в сімейному середовищі, а в особі усиновителів здобуває людей, які повинні замінити їй батьків, звідси – ніякі форми виховання дітей не можуть зрівнятися з вихованням їх у родині. Тому держава повинна сприяти усиновленню (удочерінню). Є всі підстави вважати, що подальше впровадження цієї форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, допоможе поліпшити їх соціально-правове і морально-психологічне становище і виховання.

На нашу думку, усиновлення (удочеріння) та інші форми влаштування і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, має характер широкомасштабної сфери діяльності держави та суспільства і тому потребує врегулювання її не тільки нормами сімейного та інших регулятивних галузей права, а й одночасно ефективним забезпеченням кримінально-правового захисту цих суспільних відносин кримінальним законодавством. Необхідність кримінально-правової охорони усиновлення (удочеріння) та інших форм сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, обумовлена тим, що в результаті порушення встановленого законодавством порядку влаштування таких дітей можуть бути порушені основні права дитини або створена загроза їх порушення, заподіяна шкода її здоров'ю чи навіть життю. Тому, при вирішенні питання про криміналізацію суспільно небезпечних діянь, що посягають на вказані суспільні відносини, слід урахувати і визначити чинники (підстави, умови, критерії), що обумовлюють установлення кримінально-правових норм, які забезпечують охорону відповідних суспільних відносин.

Соціальна обумовленість розглядуваної кримінально-правової норми (ст. 169 КК України) становить собою складне, багатоаспектне, багаторівневе соціально-правове явище. Але в структурі цього явища необхідно виділити й установити, насамперед, саме ті чинники, які, перш за все, лежать у підґрунті визнання відповідних діянь злочинними і караними. Домінуючими з них, вважаємо за можливе, визнати наступні: 1) соціальні; 2) нормативно-правові; 3) кримінологічні.

Соціальні чинники вказують на те, що, по-перше, сім'я є важливим соціальним і правовим інститутом, унікаль-

ною спільністю, якнайкраще пристосованою до біопсихічних особливостей дитини; по-друге, проблеми соціально-економічного, демографічного й медичного характеру у державі та суспільстві щорічно призводять до значної кількості дітей-сиріт; по-третє, вказані форми влаштування таких дітей покликані забезпечити їм нормальне сімейне життя та виховання, котрі через свою фізичну й розумову незрілість потребують особливої турботи та охорони.

Нормативно-правові чинники свідчать, що Урядом і Президентом України прийняті соціальні програми загальнонаціонального характеру, які спрямовані на забезпечення належного розвитку й виховання дітей: «Діти України» (1996 р.); «Рік дитини» (2006 р.); створення Всеукраїнської громадської організації «Служба захисту дітей» (2007 р.); «Рік підтримки національного усиновлення» (2008 р.); започаткування проекту «Розвиток сімейних форм виховання» (2008 р.); створення Всеукраїнського Інтернет-порталу за усиновлення «Сирітству – Ні!» (2009 р.); заснування посади Уповноваженого Президента України з прав дитини (2011 р.); прийняття Закону України «Про охорону дитинства» (2001 р.); ратифікація низки міжнародних декларацій, пактів та конвенцій у сфері захисту прав дітей. Все це означає, що Україна визнала серед своїх пріоритетів реалізацію програм щодо захисту прав дітей-сиріт та сім'ї, які потребують відповідних активних заходів з боку держави.

Кримінологічні чинники. Суспільна небезпечність незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) визначається насамперед тим, що вони посягають на досить важливу для суспільства сферу усиновлення дітей-сиріт, і дітей, позбавлених батьківського піклування. Як відомо, суспільна небезпечність як об'єктивний прояв соціальної сутності злочину, визначається багатьма обставинами, зокрема: 1) соціальною цінністю тих відносин, яким заподіюється шкода або існує реальна загроза заподіяння шкоди; 2) характером і тяжкістю заподіяної шкоди; 3) способом вчинення злочинного діяння; 4) формою вини, мотивами й цілями діяння й іншими ознаками. Сукупність цих ознак завжди є визначальними чинниками, що свідчать про підвищену суспільну небезпеку діяння і необхідність визнання його злочинним і караним. Суспільна небезпечність вказаного діяння полягає у тому, що при їх вчиненні порушується встановлений чинним законодавством України порядок усиновлення (удочеріння) і страждають, у першу чергу, інтереси дітей, що може викликати порушення нормального розвитку й виховання неповнолітнього, а також порушує права громадян на усиновлення (удочеріння). До того ж виникає загроза порушення не тільки основних прав дитини, але й створюється реальна небезпека її здоров'ю і, навіть, життю, оскільки внаслідок вчинення незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) їй може бути заподіяна гостра психологічна травма, що спричинить психічне захворювання або призведе до суїциду. Безумовно, при цьому порушуються й моральні засади держави та суспільства, які є відповідальними за долю дітей-сиріт.

Крім цього, суспільна небезпечність незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) може проявлятися у тому, що у деяких випадках порушення встановленого законодавством порядку усиновлення (удочеріння) та інших форм влаштування дітей-сиріт вчинюються не з метою їх виховання й розвитку як особистості, а для використання прийомними батьками для трансплантації донорських органів; або залучення в дитячу порноіндустрію; викорис-

тання на виробництвах зі шкідливими умовами праці; або ж для заняття жебрацтвом та вказує на підвищений ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння. Про таке вказують наступні приклади. У 2002–2003 рр. громадянин США Джон Волтер Крюгер усиновив в Україні трьох хлопчиків. Через рік поліція встановила факти сексуального знущання стосовно прийомних синів, після чого діти були повернуті в Україну. Були також випадки, коли іноземні самотні люди похилого віку всиновляли підлітків для того, щоб ті доглядали за ними, і діти замість сім'ї потрапляли у справжнє трудове рабство [6].

В останні роки випадки незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) є завуальованою формою торгівлі неповнолітніми в Україні. Наприклад, нерідкі випадки, коли в пологовому будинку матері повідомляли, що її дитина померла під час пологів, а насправді малюк був живий і передавався на усиновлення. Один з таких випадків зафіксований прокуратурою м. Маріуполя Донецької області щодо завідувача та лікарів пологового відділення Макіївської міської лікарні № 2 [10]. На це вказує й кримінальна справа щодо двох медиків обласної дитячої і Комінтернівської лікарень Одеської області, а також співробітниця Комінтернівської районної державної адміністрації Одеської області. Вони протягом 2008–2010 рр. вчинили низку злочинів за заздальгідь розробленою ними схемою. Відбирали дитину в матері (як правило, малозабезпеченої або незаміжньої), незаконно позбавляли її батьківських прав, передавали стороннім особам для усиновлення, одержуючи за кожну дитину від 3 до 10 тисяч доларів неправомірної вигоди. У всіх цих випадках чиновники заздальгідь готували фіктивні довідки про стан здоров'я дітей, акти про смерть, документи про передачу немовлят у дитячі будинки. У таку незаконну діяльність, окрім медичних установ, були втягнуті деякі РАЦСи, які реєстрували факти усиновлення цих дітей. Слідчі встановили 10 фактів продажу немовлят [4].

Таким чином, суспільна небезпечність незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) та тяжкість наслідків є необхідними й достатніми для існування кримінально-правової заборони цього діяння. Обґрунтованість даного рішення законодавця підтверджується й порівняльно-правовим аналізом кримінального законодавства зарубіжних держав. Кримінальна відповідальність за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) установа в багатьох країнах Європи: наприклад ст. ст. 221, 222 КК Іспанії; § 236 КК ФРН; ст. 227-12 КК Франції; ст. 174 КК Республіки Азербайджан; ст. 154 КК Російської Федерації; ст. 173 КК Грузії; ст. 172 КК Таджикистану та ін.

Отже, незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК України) є суспільно небезпечним діянням, яке заподіює істотну шкоду суспільним відносинам або створює реальну загрозу заподіяння їм такої шкоди та не містить чинників декриміналізації й потребує подальшої кримінально-правової заборони і передбачення покарання (пеналізація). На підтримку цього вказують досліджені нами соціальні, нормативно-правові та кримінологічні чинники, які доповнюють один одного і у своїй сукупності обумовлюють встановлення і необхідність кримінально-правової заборони, сформульованої у нормі ст. 169 КК України. Саме за допомогою вказаної норми забезпечується ефективний і необхідний кримінально-правовий захист суспільних відносин у сфері усиновлення (удочеріння) та інших форм влаштування дітей від злочинних посягань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : Дис. ... д-ра юрид. наук по спец. : 12.00.08 / В. И. Борисов. – Харьков, 1992. – 399 с.
2. Гришук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України : проблеми історії і методології / В. К. Гришук. – Л. : Світ, 1992. – 167 с.
3. Карпенко О. Сімейні форми утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : проблеми правового реформування / О. Карпенко // Право України. – 2001. – № 3. – С. 79.

4. Козовая Л. В Одессе расследуется резонансное дело о незаконном усыновлении новорожденных / Л. Козовая // Правда Украины. – 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravda.org.ua/1555>.
5. Коробеев А. И. Советская уголовно-правовая политика : проблемы криминализации и пенализации / А. И. Коробеев. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 1987. – С. 91.
6. Масликов Д. Торговля детьми : украинский вариант / Д. Масликов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://podrobnosti.ua/analytics/2005/04/07/202453.html>.
7. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) / отв. ред. В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. – М. : Наука, 1982. – 302 с.
8. Советское уголовное право. Часть Особенная : учебник / под ред. : М. Д. Шаргородский, Н. А. Беляев. – М. : Госюриздат, 1962. – 477 с.
9. Туляков В. О. Основания теории декриминализации / В. О. Туляков // Сучасний вимір держави та права : збірник наукових праць / за ред. В. І. Терентьєва, О. В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2008. – С. 476–477.
10. Ухвала Колегії суддів Судової палати Верховного Суду України у кримінальних справах у складі : головуєчого-судді Міщенко С. М., суддів Вус С. М., Школярєва В. Ф. від 22 січня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2036669>.
11. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави : теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс. – К. : Атака, 2005. – 332 с.
12. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці / П. Л. Фріс // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1 (2). – С. 19–28.

УДК 343.8

ЩОДО ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ЖИТТЯ ПІД ЧАС ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

THE CONVICTS' RIGHT TO LIFE DURING SERVING OF THEIR SENTENCES

Гальцова О.В.,
к.ю.н., асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу права засуджених на життя. Аналізуються міжнародні акти у сфері захисту прав людини та національне законодавство. Розглядаються точки зору науковців щодо поняття та змісту права на життя. Вказується, що право засудженого на життя під час відбування ним покарання не завжди дотримується, а у деяких випадках грубо порушується. Сформульовано висновки і пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства України.

Ключові слова: право на життя, зміст права на життя, засуджений.

Статья посвящена анализу права осужденного на жизнь. Анализируются международные акты в сфере защиты прав человека и национальное законодательство. Рассматриваются точки зрения ученых о понятии и содержании права на жизнь. Указывается, что право осужденного на жизнь во время отбывания наказания не всегда соблюдается, а в некоторых случаях грубо нарушается. Формулируются выводы и предложения, направленные на усовершенствование уголовно-исполнительного законодательства Украины.

Ключевые слова: право на жизнь, содержание права на жизнь, осужденный.

The article focuses on the analysis of the right to life. It reviews international human rights acts and national laws, provides scientific views on the right to life concept. It is noted that in the last years the penitentiary law experts have also been studying the right to life. This raises a rather pressing concern as convict's right to life is not always respected and sometimes is blatantly violated.

In that regard, the author notes that enactment of the human right to life is mandatory for any democratic and law-based state. This is not enough though. That is why the author focuses on the commitment of the state to create the necessary and sufficient conditions that guarantee convicts preserving of their right to life during serving of their sentences and put in place an effective tool that deters violations.

A particular attention is given to studying and analysis of causes of suicides among convicts. It is said that this clearly constitutes infringement of the right to life on the state's part as the above individuals are controlled by the state and the state is responsible for preserving their right to life by taking adequate measures to prevent suicides among convicts.

Basing on the analysis of the existing penitentiary law of Ukraine, it is concluded that despite the significance and importance of the right to life, it is only guaranteed by the Constitution and still is not addressed as one of the key rights of convicts as required by the Part 1, Article 8 of the Penal Enforcement Code of Ukraine. This gives basis to make conclusions and proposals aimed at improving the penitentiary law of Ukraine.

Key words: right to life, right to life concept, convict.

Право людини на життя закріплене у низці норм Конституції України, відповідно до яких людина, її життя визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3); кожна людина має невід'ємне право на життя; ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини (ч.ч. 1 і 2 ст. 27); право на життя не може бути обмежене (ч. 2 ст. 64). Вказані норми є фактичним відтворенням міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, зокрема таких, як Загальна декларація прав людини (ст. 3); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 6); Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 2) та ін. Положення цих вельми важливих норм розповсюджується на всіх без винятку осіб, незалежно від їх статі, раси, наці-

ональності, стану здоров'я, майнового стану чи ставлення до релігії, у т. ч. й щодо осіб, які відбувають кримінальне покарання.

Оскільки життя людини визнається найбільш цінним з усіх її фундаментальних прав, його досліджували фахівці багатьох галузей гуманітарних наук – філософії, медицини, соціології, а також правових наук, зокрема, теорії права, конституційного права та ін. У своїх наукових працях вони вказують про наступне. В. А. Бачинін вважає, що право на життя є первинним правом людини, а всі інші права та цінності є вторинними щодо нього [1, с. 257]. С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко та І. Я. Сенюга визнають, що право на життя є визначальною передумовою, основою людської гідності, що гарантує недоторканність фі-